

Nr 64.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1935 kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion angående frivillig förtidspensionering av småskollärarynnor m. m.

I en till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisad, inom andra kammaren under nr 215 väckt motion har herr *Hermansson* hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om erforderliga åtgärder dels för frivillig förtidspensionering med full pension för de småskollärarynnor, som fyllt 55 och tjänstgjort minst 33 år, dels ock för en provisorisk sänkning under en tid av 5 år av småskollärarynnornas pensionsålder från 60 till 58 år».

Beträffande de skäl, som i motionen anförts till stöd för yrkandet, får utskottet, i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

I *motionen* har anförts, bland annat, följande:

En av de intellektuella yrkesgrupper, som drabbats allra hårdast av arbetslösheten under de senaste åren, är småskollärarynnorna. Enligt skolöverstyrelsens utredning rörande antalet arbetslösa bland de under åren 1931—1933 utexaminerade småskollärarynnorna voro den 15 mars 1934 ej mindre än 37 procent av de under de tre nyssnämnda åren utexaminerade lärarynnorna utan anställning. Av de lärarynnor, som under åren 1921—1933 lämnat småskoleseminarierna, voro den 31 mars samma år cirka 900 arbetslösa.

Dessa arbetslöshetssiffror te sig ännu mera skrämmande, om man tar vederbörlig hänsyn till den pågående rationaliseringen inom folkskoleväsendet och de på grund därav verkställda och planerade indragningarna av småskollärarynnetjänster. Skolöverstyrelsen har beräknat, att inalles 840 småskollärarynnetjänster komma att bli överflödiga före den 1 juli 1936. Läger man samman antalet arbetslösa småskollärarynnor med antalet av dem, som på grund av tjänsteindragningar måste beredas andra platser, samt dessutom medräknar eleverna vid de båda nu pågående årskurserna vid småskoleseminarierna, finner man, att nästa år komma att finnas inemot 2 000 examinerade småskollärarynnor, som, om ingenting göres för att åstadkomma en ändring av läget, icke kunna erhålla sysselsättning inom sitt yrke. Man torde vidare få räkna med, att nativitetminskningen kommer att framtvinga ytterligare rationaliseringsåtgärder, innebärande ett fortsatt indragande av småskollärarynnetjänster under de närmaste åren. Då antalet platser, som årligen på grund av tjänsteinnehavarnas avgång ur tjänsten eller av andra orsaker bliva lediga, endast uppgår till omkring 200, ter sig under sådana förhållanden situationen för de arbetslösa småskollärarynnorna rent av förtvivlad, och många av dem, särskilt de som nu i årtal gått utan sysselsättning, torde ha ytterst små möjligheter att någonsin erhålla plats, därest

Bihang till riksdagens protokoll 1935, 8 saml. Nr 64.

statsmakterna icke vidtaga extraordinära åtgärder för att åstadkomma en behövlig ändring av de nuvarande förhållandena.

Den av de seminariesakkunniga föreslagna temporära stängningen av småskoleseminarierna är en av de hittills diskuterade extraordinära åtgärderna i nyssnämnda syfte. Genom en sådan stängning skulle man emellertid endast uppnå, att produktionen av småskolläraryrinnor, som för närvarande årligen uppgår till något över 100, för tillfället komme att upphöra. Men för att bereda plats åt det överskott av småskolläraryrinnor, som nu finnes, skulle man få tillgripa den drastiska och på grund av sina konsekvenser i övrigt knappast genomförbara åtgärden att hålla seminarierna stängda under tid av 10 år. För att råda bot mot den arbetslöshet, som för närvarande råder inom berörda yrkesgrupp, måste man alltså komplettera den i och för sig mycket önskvärda stängning av seminarierna, som föreslås av seminariesakkunniga, med andra, mera snabbt verkande åtgärder.

Under erinran, att småskolläraryrinnornas pensionsålder, som tidigare varit 55 år, 1918 höjdes till 60 år, har motionären vidare framhållit, att det vore riktigt att i en tid som den närvarande, då det uppstått ett stort överskott av småskolläraryrinnor, bereda ökade arbetstillfällen åt de övertaliga genom en sänkning av pensionsåldern. I sådant avseende har i motionen till en början förordats, att frivillig förtidspensionering med hel pension måtte medgivas småskolläraryrinnor, som kunde räkna 55 levnads- och 33 tjänstår. Någon större avgång på grund av införandet av dylika bestämmelser har motionären emellertid icke ansett sig kunna räkna med. För vinnande av ett effektivare resultat har han ansett en tvångsvis genomförd förtidspensionering av de äldsta nu tjänstgörande småskolläraryrinnorna vara erforderlig. I sådant avseende ifrågasattes i motionen, att småskolläraryrinnornas pensionsålder provisoriskt skulle under en tid av fem år sänkas från 60 år till 58 år.

Till utskottet hava inkommit *dels* vissa framställningar från ett antal utexaminerade småskolläraryrinnor, vilka instämt i motionens syfte, *dels* ock skrivelser från styrelsen för Sveriges småskolläraryrinneförening samt från de kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd, vari vissa synpunkter emot en sänkning av småskolläraryrinnornas pensionsålder blivit anförda.

I anledning av den föreliggande motionen har utskottet under hand införskaffat vissa kompletterande uppgifter från undervisningsrådet i skolöverstyrelsen J. E. Engvall, som till utskottet överlämnat en *promemoria* i ämnet av följande lydelse:

»Enligt av lärarorganisationerna verkställda beräkningar voro av 6 275 under åren 1921—1933 utexaminerade småskolläraryrinnor omkring 925 arbetslösa i november 1933. År 1934 utexaminerades 97 lärarinnor och under vårterminen 1935 examineras ytterligare 94, sammanlagt 191 eller tillsammans med ovan angivna arbetslösa 1 116. (Under år 1936 examineras 79 och under år 1937 blott 10.)

Årligen avgå på grund av pensionering omkring 200 lärarinnor, varjämte ytterligare omkring 150 beräknas avgå av andra anledningar. Under tiden

efter november 1933 torde därför omkring 500 lärarinnor hava av olika anledningar avgått. Av de sålunda ledigblivna tjänsterna hava en del indragits, medan de övriga antingen återbesatts med ordinarie innehavare eller ock uppehållas av vakansvikarier. Man torde därför kunna beräkna, att antalet arbetslösa småskollärarynnor för närvarande sannolikt icke understiger 800 eller överstiger 1 000.

Omkring 850 av de i tjänst varande småskollärarynnorna äro anställda å befattningar, som kunna indragas, då lärarinnan avgår. I de fall, då dessa lärarinnor äro ordinarie, kunna de icke entledigas, vilket däremot vid indragning av tjänsten kan ske med icke ordinarie. Den omständigheten, att ett stort antal ordinarie tjänster sannolikt kommer att indragas allt eftersom lärarinnorna pensioneras eller av annan anledning avgå, medför icke någon direkt ökning av antalet arbetslösa lärarinnor men minskar givetvis dessas möjligheter att erhålla anställning. Under de nu närmast följande åren kommer antalet avgående lärarinnor att betydligt överstiga antalet nytutexaminerade, men då för varje år ett stort antal tjänster måste indragas, synes arbetslösheten bland småskollärarynnorna icke kunna inom rimlig tid afhjälpas, om ej särskilda åtgärder härför vidtagas.»

Utskottet får erinra, att vid 1934 års riksdag väcktes två motioner (II: 263 *Utskottet.* och II: 439) i nu förevarande ämne, vari yrkades, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande dels frivillig förtidspensionering av småskollärarynnor, dels ock förtidspensionering av dylika lärarinnor, som uppnått viss levnadsålder. Vid samma års riksdag väcktes även en motion (II:147) angående beredande av rätt till förtidspension för befattningshavare i allmän tjänst. Bankoutskottet avstyrkte i sina utlåtanden nr 74 och 75 bifall till ifrågavarande förslag och riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan, att sagda motioner icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda. I förstnämnda utlåtande nr 74 i anledning av motionen II:147 erinrade utskottet, att det med motionen avsedda syftet — såvitt anginge befattningshavare i statens tjänst med nyreglerad avlöning — blivit i väsentlig mån tillgodosett genom det av 1934 års riksdag antagna förslaget till civilt tjänstepensionsreglemente. Vad anginge den i motionen i övrigt berörda frågan anförde utskottet, att densamma, vad statstjänstemän anginge, komme under bedömande i samband med pågående eller blivande utredningar rörande revision av gällande bestämmelser angående tjänstepension för tjänstemannagrupper, vilka icke berördes av förslaget till civilt tjänstepensionsreglemente. Utskottet ansåg tillräckliga skäl icke föreligga för att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t göra framställning i syfte att den föreliggande frågan, i vad den icke kunde komma att beröras i nyss omförmälda sammanhang, skulle göras till föremål för särskild utredning. Utskottet erinrade emellertid, att 1934 års riksdag i anledning av vissa motioner beslutit hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheterna att genom ändamålsenligare fördelning av en del arbetstillfällen eller genom vissa andra åtgärder motverka den rådande arbetslösheten. Bland sålunda åsyftade åtgärder hade även nämnts förtids-

pensionering för tjänstemän, som frivilligt avginge före uppnådd pensionsålder. I samband med beslut om skrivelse rörande utredning i ämnet hade uttalats, att den beredning, åt vilken ifrågavarande utredning kunde komma att anförtros, borde vara oförhindrad att till behandling upptaga även spörsmålet om förtidspensionering, därest och i den mån förhållandena så påkallade. I sitt ovanberörda utlåtande nr 75 i anledning av de väckta motionerna II: 263 och II: 439 angående förtidspensionering av småskollärarynnor hänvisade utskottet till vad i nyssnämnda utlåtande nr 74 anförts. Den av riksdagen sålunda begärda utredningen har utskottet veterligt ännu icke igångsatts.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår emellertid, att tvingande behov synes föreligga för att åtgärder snarast vidtagas för avhjälpande av den rådande arbetslösheten bland småskollärarynnorna. Antalet arbetslösa dylika lärarinnor torde kunna angivas till omkring 1 000. Kungl. Maj:ts av motionären berörda förslag, vilket bifallits av innevarande års riksdag, att inställa intagning under år 1935 till första klassen av småskoleseminarierna med undantag av småskoleseminariet i Landskrona, i vars första klass skulle intagas 10 elever, är en åtgärd tillkommen i syfte att begränsa utbildningen av småskollärarynnor. Verkningarna av denna åtgärd komma dock först att visa sig längre fram i tiden, och stängningen av småskoleseminarierna kan icke i och för sig råda bot på den för närvarande existerande arbetslösheten inom småskollärarynnokåren. Utskottet har därför blivit övertygat om att en skyndsamt utredning är av nöden för utrönande, i vad mån åtgärder av olika slag kunna vidtagas för underlättande av småskollärarynnornas arbetsmöjligheter och minskande av arbetslösheten. Utskottet anser sig icke i detta sammanhang böra ingå på någon närmare prövning av de i motionen föreslagna åtgärderna för ernående av sagda syfte, då enligt utskottets mening den blivande utredningen — vars resultat lär böra föreläggas 1936 års riksdag — måste innefatta en allsidig och förut-sättningslös undersökning av det föreliggande spörsmålet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motion II: 215, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning och för 1936 års riksdag framlägga förslag rörande åtgärder för avhjälpande av rådande arbetslöshet bland småskollärarynnor.

Stockholm den 21 maj 1935.

På bankoutskottets vägnar:

EDVIN LEFFLER.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerberg**, *Lindgren*, *Ernfors*, *Johansson* i *Friggeråker**, *Ström* i *Lidköping*, *Ehrnberg*, *Berling** och *Bjurström*;

från andra kammaren: herrar *Leffler*, *Lovén*, *K. A. Westman**, *Johansson* i *Sollefteå*, *Andersson* i *Lindome*, *Hilding*, *Gustavson* i *Västerås** och *Elmroth*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.